

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Impedimentis Matrimonii, Usu Et Divortio

Bosco, Jean a

Lovanii, 1685

Concl. VIII. Impotentia temporalis non dirimit Matrimonium jure naturæ.
Dirimit jure Ecclesiastico, donec masculus annum 14. & puella 12. impleat.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73448](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73448)

nisi enim existimasset solutum fuisse vinculum Matrimonij inter ipsum & mulierem, sacrum Ordinem non suscepisset. Unde nec ad votum continentia se obligare intendebat, nisi cum conditione implicita, scilicet si esset totaliter, & secundum veritatem, ab illo conjugio liberatus. Hæc ille. Et consimiliter loquitur Astensis (citans Richardum) 2. part. Sum. lib. 8. tit. 29. a. un. q. 7.

377.
Iuazum
Auboris.

Equidem, ut dicam, quod sentio, talis vel habuit intentionem absolutam suscipiendi sacrum Ordinem, vel tantum conditionatam, si esset totaliter à conjugio liberatus. Si hoc, cum tali casu Ordinatio fuerit invalida, nil mirum, si nullam contraxerit obligationem servandi castitatem, quæ non annectitur, nisi ordinationi valida, ut sup. dictum est. Sin autem habuerit intentionem absolutam, atque adeo validè fuerit ordinatus, estò ex vi voti non teneretur, non video, quare non teneatur ex præcepto Ecclesiæ ad servandam integram castitatem, soluto Matrimonio per mortem conjugis.

Porrò quòd durante Matrimonio nequeat petere debitum, res non est omninò certa; & posset quis suspicari, si votum non obliget, quia conditio implicita non subsistit, neque Ecclesiam velle obligare, propter notabilem difficultatem, tum ex parte ordinati, tum ex parte conjugis; & si ve petendo, si ve reddendo copuletur ordinatus suæ uxori, æquè repugnat fini, ab Ecclesia intento, qui est, munditia castitatis, planè conveniens statui Ecclesiastico.

178.
Objectio.

Sed dicet aliquis: ordinatus ante Matrimonij consummationem potest intrare Religionem, & sic perfectè observare castitatem.

Solutio ex
Richardo.

Ad hoc potest dici, secundum Aliquos (inquit Richardus sup.) quòd ille tenetur Religionem intrare, & ad hoc debet per iudicem compelli, non ad Matrimonij consummationem; quia ex quo sibi patet via, per quam potest licite servare votum continentia, quòd annexum est Ordini sacro, tenetur illam eligere: quilibet enim vovens tenetur facere illud, quòd potest, ad hoc, ut votum servet, quòd fecit.

379.
Alia solutio
ex eod.

Alijs autem videtur, quòd si ille suscipiendò Ordinem sacrum; credebat per hoc Matrimonium inter ipsum & mulierem posse solvi, eò quòd erat ignarus juris, non tenetur Religionem intrare; sed debet compelli ad Matrimonij consummationem, nisi mulier velit continere: cum enim longè fortius sit votum professionis in Religionè & arctius, quam votum continentia tantum, durum videtur dicere, quòd ad hoc teneretur, cum ad hoc nunquam intenderit se obligare, nec explicitè nec implicitè: illi tamen non licebit debitum ab uxore exigere, quia non exigere est in sua potestate. Hucusque Richardus.

Declaratur
mens Ri-
chardi.

Ubi satis ostendit, quidquid dicat Dicast. sup. (qui non videtur ad hæc verba: *illi tamen non licebit* &c. attendisse) satis, inquam, per hæc verba ostendit, sibi non placere sententiam, quæ liberat talem ab obligatione non exigendi debitum. Et hæc tamen quidem de impotentia perpetua.

Sequitur controversia de impotentia temporalis, & prima quidem: an & quo jure dirimat Matrimonium. Pro ea instituitur

CONCLUSIO VIII.

Impotentia temporalis non dirimit Matrimonium jure naturæ: Dirimit jure Ecclesiastico, donec masculus annum 14., & puella 12. impleat.

Impotentia, quæ cessat tempore, aut præter Divinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potest removeri, merito appellatur temporalis, & distinguitur contra impotentiam perpetuam, quæ nec tempore cessat, nec præter Divinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potest removeri. Hanc diximus, & Conclus. 2. diffusè probavimus dirimere Matrimonium; non tantum jure Ecclesiastico, sed etiam jure naturæ. Illam in præsentibus Conclus. assero, non dirimere Matrimonium jure naturæ; sed nec jure Ecclesiastico, nisi in casu, quo impuber attentat contrahere.

Quòd in nullo casu dirimat jure naturæ (suppono conjuges absolutè consentire, & non sub hac conditione: *si jam potentes sint*) probatur: quia non repugnat ex natura rei, transferre dominium corporis, pro nunc impediti, si speratur pro tempore futuro fore aptum usui illi, ad quem translatio illa dominij per se ordinatur. Sive, ut Alij dicunt: potest dari in præsentibus jus ad actum conjugalem postea perficiendum. Sicuti qui in præsentibus non est solvendo, si tamen sit spes fore in futurum, validè emit merces; & proinde obligat se ad solvendum pretium.

Imò de factò hoc contingit in quolibet Matrimonio; non enim quis accipit jus utendi corpore pro statim, ita ut statim possit exigere debitum, & alter teneatur reddere; sed dumtaxat post bimestre, ut patet ex alibi dictis. Quid si ergò bimestri elapso fiat potens, qui jam impotens est, quæ potest assignari ratio naturalis, quare tale Matrimonium non valeat? Cur putas, impotentiam physicam pro tantillo tempore potius impedire validam translationem dominij corporis, quam impotentiam moralem?

Quia, inquis, impotentia moralis, etiam perpetua, non invalidat; quanto minus temporalis? Sed impotentia perpetua physica dirimit: ergò etiam temporalis, scilicet pro tempore, quò durat. Quæ enim disparitas?

Respondetur: Matrimonium contrahitur non solum pro tempore, pro quo durat impotentia physica, sed pro perpetuo; atque adeo etiam pro tempore, quò ablata erit impotentia.

Planè, reponit quispiam, & idè valet pro hoc tempore, & non pro alio, quò impotens est.

Respondet: valere pro omni tempore, Quia talis

380.
Qua sit
impotentia
temporalis?

381.
Probatur
quòd jure
naturæ non
dirimat
Matr.

Confirmat
tur.

382.
Objectio.

383.
Injuria.

384.
Diluitur.

talis pro omni tempore absolute potens est, id est, habet potentiam, licet pro aliquo tempore sit impedita, ita ut nequeat exire in actum, defectu ætatis, vel propter aliud obstaculum, quod aliquando auferretur, aut certe auferri potest absque miraculo & peccato per artem humanam, quod sufficit, ut ex nunc detur dominium corporis ad talem actum, qui revera possibilis est.

384. *Alia confirmatio.*

Enimvero si hæc impotentia dirimeret Matrimonium jure naturæ, quomodo Ecclesia permitteret Matrimonium contrahi ab infirmo, etiam morti proximo, qui non speratur supervivens post contractum? Permittit autem, & per illud, secundum communem sententiam, proles antea suscepta redditur legitima; arg. cap. 6. Qui filij sint legitimi, in principio: *Tanta est vis Matrimonij, ut qui antea sunt geniti, post contractum Matrimonium legitimi habeantur.* Ubi Pontifex Alex. III. loquitur generaliter de omni Matrimonio vero & valido: ergo gratis excipitur, quod contrahitur ab infirmo, cum ab Ecclesia tamquam verum & validum permittatur, & approbetur.

385. *Impugnatio.*

Negatur, inquis, Consequentia; nam L. Nuper, l. 1. Cod. de Natur. liber. &c. deciditur, Matrimonium habere vim legitimandæ prolis, quando spe sobolis initur, ibi: *sufficiat etenim talem affectionem habuisse, ut post liberorum editio- nem & dotalia efficiant instrumenta, & spem tollende sobolis habeant.*

Defenditur & Sanchez.

Respondet Sanchez lib. 7. disp. 105. n. 5. cum Alijs, quos citat: dici id Matrimonium spe prolis initum, quod ineatur ad suscipiendam prolem legitimam ratione Matrimonij, quæ ex illegitimo concubitu concepta fuerat. Atque ideo proles illa, cum ea nova qualitate, est effectus ex hoc Matrimonio consurgens, & quasi nova proles dicitur. Hæc ille.

386. *Instatur.*

Sed contra facit: quod dicta lex distingvat expressè inter liberos antea susceptos, & post Matrimonium suscipiendos: sequitur namque: *Licet enim hoc, quod speratum est, ad effectum non pervenerit, nihil anterioribus liberis fortuitus casus derogare concedatur.* Ergo non loquitur de spe prolis antea natæ, per Matrimonium legitimandæ; ipsa enim nunquam frustratur suo effectu, ut clarum est; sed de spe prolis post Matrimonium concipiendæ, quæ subinde frustratur suo effectu, seu re speratâ.

Resolutio Auctoris.

Dico ergo: d. Legem non obstare nostræ & communi doctrinæ: quia illa spes non desideratur, attento jure Canonico, ut nec constitutio dotis, quam etiam eadem lex videtur requirere. Iam autem in causa Matrimoniali sequimur jus Canonicum, ut alibi non semel dictum fuit.

387. *An legitimatio prolis ante Matrimonium excludat substitutum.*

Major difficultas est, an ea legitimatio vim habeat excludendi substituti: v. g. parens prolis, sic legitimatæ, institutus est in certa hereditate, ea tamen lege, ut si absque prole legitima discesserit, succedat Titius. Dubitatur ergo, an verificetur, eam conditionem deficere, existente prole per id Matrimonium legitimatâ; ac proinde ea succedat, excluso Titio substituto.

Negant Alii.

Negant aliqui per leg. 59. ff. Solutio Ma-

trim. sequentis tenoris: *Filia mea emancipata & qui per l. agræ vir in hoc repudium misit: ut mortuâ eâ, dotem potius hæredibus ejus, quam mihi redderet. Sabinus dicebat, utile mihi ejus dotis recuperanda judicium dandum esse. Gajus idem.*

Ratio autem est: quia ille actus, utpotè celebratus in mortis articulo, præsumitur in ejus fraudem gestus. Ergo similiter in casu nostro vehemens præsumptio est initi Matrimonij animo doloso, excludendi substituti.

Probatur ex ratione.

At (inquit Sanchez sup. n. 8.) communissima, atque multo verior sententia habet, nullâ aliâ fraudis suspicione concurrenti, prolem sic legitimatam succedere, excluso substituto. Quod non sit verum, fraudem præsumi ex eo solum, quod in articulo mortis Matrimonium initum sit ab habente substitutum.

388. *Oppositum docet Sanchez.*

Tunc enim in dubio posset fraus præsumi, quando actus, in articulo mortis peractus, non esset morienti utilis, atque alteri noxius esset. Et sic intelligitur l. *Filia mea*, ff. Solutio Matr. cui opposita sententia innititur. At quando morienti, & filijs ejus, utilis est, ut in præsentem contingit, cessat fraudis præsumptio. Potius enim præsumitur, patrem præcipue liberis consuluisse, quamvis ex consequenti substitutus defraudetur. Attendendum autem est, quod principaliter fit.

Explicatur d. l. 59.

Sed contra facit: quod etiam in casu d. l. *Filia mea*, actus in articulo mortis factus utilis esset morienti, & filijs ejus, eaque utilitas foret principale intentum. Ecce casus d. l. *Dedi Titio dotem pro filia mea emancipatâ, & stipulatus fui, ut si ea decederet in Matrimonio, ad me dos reverteret.* Unde cum fuerim in unum casum tantum stipulatus, in alium debet habere mulier, vel hæres ejus, scilicet si fiat divortium, sup. eod. Si cum Dotem, in principio: *Maritus cum videret eam agram, in fraudem meam fecit divortium cum ea, ut sic ipsa in Matrimonio non decederet, sicq. dos remaneret liberis, quos ex ea habuit hæredibus ejus.* Ita Gloss. Cur ergo potius hoc divortium fraudulentum, quam Matrimonium in nostro casu?

389. *Opponitur explicatio.*

Respondetur: contrahens Matrimonium erat in mortis articulo, in quo minor debet esse suspicio fraudis, cum agatur de damno salutis æternæ irreparabili, cujus immemor non præsumitur morti proximus, arg. l. ult. Cod. Ad legem Juliam repetundarum, ibi: *Et licet neminem Divini timoris contemnendo jusjurandum arbitramur immemorem, ut saluti propria ullum commodem antereponat &c.* At verò in casu d. leg. *Filia mea*, maritus faciens divortium non erat in articulo mortis; & ideo major poterat esse suspicio fraudis.

390. *Defenditur.*

Atque ut etiam Matrimonium foret fraudulentum, id est, factum animo defraudandi substituti, nihilominus Sanchez sup. n. 10. existimat probabilius, prolem sic legitimatam succedere patri, excluso substituto.

391. *An sufficiat Matr. fraudulenti? Affirmat Sanchez. Probatio.*

Ducor (inquit) quod non verè dicatur substitutum fraudare; quia jure suo utitur, actumque, mero jure permisissum, facit. Non enim injuriam irrogat utens jure suo, l. 151. ff. de Reg.

Reg. juris : Nemo damnus facit, nisi qui id fecit, quod facere jus non habet.

392.
Cōfirmatur.

Et quāvis debitor legatum, quod ipso jure relictum est, & sibi acquisitum, repudiet, ut creditoribus fraudi sit, id non consideratur, nec fraudi eis fuisse judicandus est, eò quòd jure suo utatur : l. 6. ff. Quæ in fraudem cred. §. 2. Proinde & qui repudiavit hæreditatem, vel legitimam vel testamentariam, non est in ea causa, ut huic edicto locum faciat, noluit enim acquirere, non suum proprium patrimonium deminuit.

Plura argumenta ad idem propositum ibidem congerit Sanchius. Sufficere debet, quòd, non obstante fraude patris, filius per id Matrimonium verè reddatur legitimus. Verè ergò facit deficere conditionem : Si sine liberis legitimis moriatur ; ac proinde substitutum excludet.

393.
Mala intentio patris non debet nocere filio.

Nec mala patris incutis Matrimonium intentio debet filio nocere : cum ipse nil à patre consequatur ; sed ex beneficio instituentis patrem, hæreditatem illam obtinet, qui noluit prolem legitimam hæreditate privari, propter malam intentionem patris. Alioqui si sanitatis tempore contraxisset eā intentione, similiter proles privaretur hæreditate, quod nemo hætenus dixit.

Intentio non facit ut alicuius sit causa damni.

Enimverò dum actus à parte rei non est contra justitiam, nec restituendi obligationem inducit, nil refert, bono, an malo animo fiat ad restituendi obligationem producendam. Quippe obligatio restituendi oritur ex eo, quòd quispiam sit efficax, & vera damni causa : at mala intentio non efficit, ut actus sit damni causa, nec efficaciam ipsi addit, quoties actus, seclusa intentione, non est causa illius damni. Cum enim intentio maneat in intendenti voluntate, nil potest operari in alio. Si ergò hoc Matrimonium, in articulo mortis initum, aut tempore sanitatis, absque prava nocendi substituto intentione, non est contra justitiam, nec causa damni, ac proinde non obligat ad restituendam substituto hæreditatem : nec ratione malæ intentionis, quā iniretur, ad id obligabit.

394.
Obijciunt auctores Scoti.

Audie dicentem : hæc doctrina non consonat Doct. Subtili 4. dist. 15. q. 2. n. 40. ubi sic scribit : Ad ultimum (quod est de eo, qui procurando sibi beneficium Ecclesiasticum, impedit alterum ab ejus consecutione) dico similiter, quòd iste tenetur restituere beneficium, non totum, quia multum interest inter habere & prope esse : sed aliquam portionem correspondentem alicui parti valoris beneficii : & hoc si directè abstulit sibi beneficium, intentione damnificandi eum. Si autem indirectè, scilicet procurando sibi ipsi, & cum hoc etiam damnificare alium intendebat, tenetur ut dixi. Sed si tantummodo propria utilitati intendebat providere, & sic procurat sibi, & ex consequenti alius præter intentionem illius damnificatur : iste ad nihil tenetur illi ; quia licet unicuique sibi ipsi providere, alio neglecto.

395.
Confirmatur per l. 1. ff. de Aqua.

Confirmatur hoc per illud l. 1. §. Item ajunt, ff. de Aqua pluvia arcenda. Si fraccio venas in fundo meo, per quas derivabatur aqua de puteum, alterius, intentione nocendi sibi, teneor ad restitutionem.

Bosco de Matrimo, Pars II.

nem damni : sed si hoc facio sine fraude, intendens consulere utilitati propria, ut quia mihi est utile facere murum, qui non potest convenienter fundari sine præfione illarum venarum : non damnifico alium, quia jus habeo faciendi utilitatem meam in fundo meo. Et ff. de Reg. juris : Nemo damnus facit, nisi qui illud facit, quod facere jus non habet : iste autem habet jus procurandi sibi beneficium, servatis circumstantijs justis & honestis. Ergò ex mente Scoti sola intentio nocendi potest producere obligationem restituendi.

Explicatio Scoti.

Respondetur : negando Consequentiā. Vult (inquit Scholastes ibi) per directè intendere damnus alterius, esse fraude illum impedire à beneficio sine alio fine : indirectè vero, quando primo intendis tuum commodum, sed cum hoc alterum fraude impedire : & juxta hanc explicationem cessant, quæ alij objiciunt contra Doctorem.

396.
Explicatio probatur.

Patet, sic Doctorem sentire ; quia dicit : Si primario intendis commodum, & ex consequenti alius damnatur, quòd ad nihil teneris : sed hic indirectè intendis damnus : ergò fraus est, quæ obligat, & non talis intentio.

Secundò.

Secundò : lex, quam affert Scotus, tantum dat actionem de dolo (ut ostendit Molina disp. 704. & 709. contra Navarrum c. 17. n. 71.) contra præcedentem venas in suo fundo, quo impedit alterius bonum : ergò loquitur Scotus in casu doli.

Tertiò.

Tertiò : quæst. seq. fin. ait, retrahentem aliquem à Religione sine fraude, non teneri ad restitutionem. Hætenus Scholastes.

397.
Referuntur verba d. d. d.

Hæc sunt verba d. l. 1. §. 11. Item ajunt, aquam pluviā in suo (agro) retinere, vel superfluentem ex vicini in suum derivare, dum opus in alieno non fiat, omnibus jus esse : prodesse enim sibi unusquisque, dum alij non nocet, non prohibetur, nec quemquam hoc nomine teneri.

Et §. 12. ita lego : Denique Marcellus scribit, cum eo, qui in suo fodiens vicini fontem avertit, nihil posse agi, nec de dolo actionem. Et sanè non debet habere, si non animo vicino nocendi, sed suum agrum meliorem faciendi, id fecit. Ergò si animo vicino nocendi id fecerit, habebit actionem de dolo.

398.
Respons. Sanchez per d. leg. solam dare actionem in jure notum.

Respondet Sanchez sup. n. 11. illam legem non ob malum animum id decrevisse. Nam nec sufficiens is erat, nec judici cognitus esse poterat. Quare id decrevit ob actionem externam injuriosam : nam quando sit ob nullum finem utilem & necessarium, lex præsumit dolosè & iniquè fieri, atque idèo dat actionem de dolo.

Etenim si venas rescindat, ob causam sibi utilem, liquet, id jure facere, ac nulli injuriam eum irrogare, utpotè, qui jus sibi consulendi habet. At si nullā necessitate adducatur ad illud faciendum, perspicuum omnino est, non posse illum id jure facere : quin potius alterum absque ulla causa, & non utens jure suo lædit : & idèo malus animus præsumitur, & datur contra illum actio de dolo. Attendit ergò Ulpianus non animum lædendi dumtaxat, sed etiam attendit actionem externam dolosè ac sine jure intentam. Hæc Sanchez.

D d d

Non

399.
An teneatur
ante senten-
tiam ad re-
stitutionem.

Non dubito ego, quin per d. legem detur contra illum actio in foro externo, & quin iuste possit condemnari ad damnum illatum rescindendum; quod autem ante sententiam teneatur, unde constat?

Profectò non ex eo præcisè, quod fecerit malà intentione; nam malà intentio, quàmvis repugnet charitati, non tamen semper iustitiæ. Pone, eum habuisse iustam causam fodiendi in agro suo, & rescindendi venas, interim facit hoc ex malo animo, ut proximo malè sit, quis dixerit eum obligari ad restitutionem? Peccavit quidem contra Charitatem, at actio externa non fuit iniuriosa.

Et sic in nostro casu infirmus semper habet iustam causam contrahendi Matrimonium, scilicet ut proles suas legitimet, & idè contrahendo non facit substituto iniuriam; quàmvis possit peccare contra charitatem, si id faceret ex odio, sive ut substituto malè sit.

400.
Respondetur
ad exem-
plum Scoti.

Quantum ad exemplum Scoti sup. si impediò consecutionem beneficij, sinè vi aut fraudæ, medijs utique licitis, quàmvis peccem contra charitatem, si id facio ex malo animo; haud equidem contra iustitiam, quia alter non habet jus, nisi ut non impediatur medijs illicitis, vi scilicet aut dolo; & idè non teneor ad restitutionem. Igitur neque d. lex. 1. & aliæ similiter loquentes, neque Scotus opponitur nostræ doctrinæ.

401.
Expenditur
d. l. Filix
meæ.
Sanchez.

Sed nec d. lex *Filia meæ*, de qua sup. egimus, quæ, ut notat Sanchez sup. non soli defraudandi animo innititur; sed tacitæ patris voluntati, sub ea conditione dotantis filiam. Mens enim patris præsumpta fuit in solo mortis casu sibi prospicere; nec præsumitur ipsum favere voluisse divortio in ipsius fraudem celebrato.

Quod non obscure significat Glossa ibi, verb. *Redderet*, subjiciens illius decisionis rationem his verbis: *Cum in casu mortis tantum sibi prospexerit pater, scilicet si decederet in Matrimonio*. Quod in nostro casu deficit: nam testator instituens parentem, atque alium substituens, si deficeret proles legitima, noluit substituto contra prolem legitimam favere; imò illi prætulit prolem legitimam, atque adeò fraus & mala patris intentio proli nocere non debet. Ita Sanchez.

402.
Aliud arg.
Adversario-
rum.

Et hinc etiam non valet, quod dicunt Adversarij: Professio in articulo mortis, facta in fraudem substituti, non excludit eum; ergò neque Matrimonium; valet enim argumentum à Matrimonio spirituali ad carnale.

Non conclu-
dit inten-
tum, ex San-
chez.

Respondetur: nisi aliquid obstet. Et si quæras, quid hic obstet; Respondet Sanchez sup. Professio Monachi efficit, ut deficiat conditio, si absque liberis ille decesserit, magis ex juris potestate, volentis Monasterium haberi loco filij favore Professionis, quam ex testatoris voluntate, & ex vi verborum: unde malà fide suscepta, ad excludendum substitutum, non operabitur eum effectum. Conditio enim, quæ à lege præsumitur circa liberos, intelligitur de iustè susceptis. At proles, per Matrimonium legitima, excludit substitutum ex ipsamet testatoris voluntate: unde non mirum, si prava intentio patris

non redundet in damnum ipsius prolis, quæ non à patre, sed ab ipso priore testatore vocata est ad eam hæreditatem. Hæc ille, ex Ioan. Garcia de Nobilitate gloss. 19. n. 69.

Interim fatemur, jura sæpius sinè disponere tam in generali, quàm in casibus particularibus, locum fraudibus minime dandum esse; sed decisio in casu particulari, non semper ad alios casus est trahenda. Et decisiones generales intelligendæ sunt de fraudibus iniustis; secus quando iustæ sunt, ac proindè omni injuriâ vacant. Quippe eæ non merentur verarum fraudum nomen, cum re suâ neminem privent: sed jure suo quicquæ utatur, quàmvis in charitatis legem delinquat ob malam intentionem. Atque hæc satis de quæstione incidental.

Redeo ad principalem, & dico iterum, impotentiam temporalem non dirimere Matrimonium jure naturæ. Adde: verum id esse, licet ab altero contrahente talis impotentia ignoretur, quidquid in oppositum aliqui asserant apud Sanchez sup. disp. 92. n. 3. æquiparantes impotentiam hanc servituti, quæ ignorata dirimit, secus cognita.

Sed quid mirum, si servitus ignorata dirimat Matrimonium? cum jus Ecclesiasticum id expresse statuatur, aut declarat, ut suo loco vidimus. Nunquid etiam statuit, aut declarat ut ipsam, impotentiam temporalem ignoratam dirimere? Nuppiam gentium quid simile reperitur; imò contrarium non obscure significavit Pontifex Innoc. III. Dum generaliter, nullà factâ mentione scientiæ aut ignorantia, decernit cap. *Fraternitatis*, de Frig. impotentiam temporalem non dirimere Matrimonium. Alioqui ea decisio valde deficiens foret, si in hac re, ad mores valde necessariâ, & ubi de gravissimo animarum periculo tractabatur, hoc tacito, disponeret, Matrimonium semel dissolutum ratione impotentia existimatæ perpetuè restaurandum esse, comperto impotentiam esse temporalem.

An fortè in casu d. cap. conjuges cognoverint suam impotentiam, antequam Matrimonium contraherent? Non est verisimile neque credibile. Sic enim incipit d. cap. *Fraternitatis tua litteras recepimus, continentibus quod O. mulier cuidam viro matrimonialiter nupsit: cum quo per multos annos morata, non potuit carnaliter ab ipso cognosci*, propter scilicet suam arctitudinem, quæ usque ad copulæ attentionem communiter laet, etiam ipsam mulierem; unde nec de ea solet fieri inquisitio ante contractum Matrimonij.

Igitur impotentia temporalis etiam ignorata non dirimit Matrimonium jure Ecclesiastico; sed potius jus Ecclesiasticum statuit, Matrimonium cum tali ignorantia contractum valere. Declaravit autem, vel etiam statuit, servitutem ignoratam dirimere: ergò non valet hic argumentum à servitute ad impotentiam.

Quinimò, reponit quispiam; quippe servitus ignorata dirimit, non tantum jure Ecclesiastico, sed

403.
Non est
dandus locus
fraudibus.

Impotentia
temporalis
etiam igno-
rata non di-
rimit jure
naturæ.

404.

Probat in
cap. 6. de
Frigidit.

405.
Non valet
hic arg. à
servitute ad
impotentiam.

Impugnatur.
sed

sed etiam jure naturæ; utpotè impediens liberum usum Matrimonij, quem non minus, imò magis videtur impedire impotentia temporalis. Unde est ignorantia qualitatis, suapte naturâ ad contractûs finem, qui est copula, petitæ; hæc autem ipsum contractum vitiat.

406. Aliquorum responsio.

Ab hac difficultate facile se expediunt, qui docent servitutem ignoratam non dirimere jure naturæ, sed solo Ecclesiastico; & consequenter asserunt, libertatem non esse qualitatem, suapte naturâ ad finem Matrimonij requisitam, atque ad eò ignorantiam servitutis non vitare ex natura rei contractum. Hi etenim negant perpetuam potentiam esse qualitatem, suapte naturâ ad finem Matrimonij requisitam; & consequenter affirmant, ignorantiam impotentiae temporali non vitare contractum; solum enim petitur, ne sit impotentia perpetua.

407. Quid si servitus temporalis dirimet jura natura.

Sed quid, si servitus, etiam solum temporalis, v. g. ad duos, vel tres annos, jure naturæ dirimeret Matrimonium; numquid similiter impotentia ad duos vel tres annos? Ut verum fatear; si sola copula spectetur, non video disparitatem; imò hæc magis impeditur per impotentiam, quam per servitutem. Sin autem cohabitatio & mutua obsequia considerentur, indubiè hæc amplius impediuntur per servitutem, quam per impotentiam; & idè fortè Ecclesia statuit errorem servitutis impedimentum dirimens, secus impotentiam temporalem.

Equidem non sequitur, etiam impotentiam similem dirimere.

Præterea: disparitas est: quòd servilis conditio redundet in infamiam alterius conjugis; secus impotentia. Et quòd præcipuum est, cum secundum Canones error servitutis dirimat Matrimonium, conjuges, qui consentunt velle contrahere juxta voluntatem Ecclesiæ, non consentunt tali casu consentire, qui tamen consensus est maximè substantialis Matrimonio.

408. Declaratur.

Porro in nostro casu, cum secundum Canones impotentia temporalis non sit impedimentum dirimens, conjuges, qui consentunt velle contrahere juxta voluntatem Ecclesiæ, consentunt consentire, etiam pro hoc casu, nisi in contractu eum exceperint, dicendo v. g. *Accipio te in meum vel in meam, si ex nunc potens sis copulari*. Sed talis exceptio non præsumitur in communi & ordinario modo contrahendi; neque conveniens est, cum frequenter fieri possit, ut propter infirmitatem aut similem causam, aliquis pro nunc sit impotens, quamvis per se potens sit in actu primo, & brevi futurus potens, etiam in actu secundo.

Secundò.

Omitto; quòd aliquando, ut sup. adhuc dixi, etiam ipsum impotentem lateat sua impotentia; & idè non debuit ad eam alligari consensus matrimonialis. At verò servitus nota est, saltem ipsi servo, qui posset, si vellet, eam alteri parti indicare; undè meritò Ecclesia potuit velle, ut consensus matrimonialis ei alligaretur. Quibus hæc disparitates non satisfaciunt, quærant meliorem, & cum invenerint, renuntient nobis, & rem gratam præstiterint.

409. An peccet.

Interea quæro; an saltem non sit reus alicujus culpæ, qui præcius suæ impotentiae temporali

Bosio de Matrim. Pars II.

lis contraxit Matrimonium cum potente? Richardus 4. dist. 34. a. 2. q. 2. de muliere arctata hæc scribit: Respondeo: quòd aut illa arctatio talis est, quòd sibi potest subveniri, vel per confortium viri, vel per naturam, vel per artem chirurgiæ, sine periculo, & tunc Matrimonium non impedit, quamvis malè faciat mulier contrahendo, quamdiu est in tali statu. Hæc ille.

qui contrahit cum impotentia temporali affirmat Richardus.

Quem sequitur Astenfis 2. part. Sum. lib. 8. tit. 26. a. un. q. 1. & Alij, quos citat Sanchez sup. n. 5. dicens: Idque limitant Richardus & Astenfis, nisi magna necessitas vel utilitas id suadeat.

Quem sequitur Astenfis.

Richardus sup. q. 1. de frigiditate ita loquitur: Si est temporalis, cui potest adhiberi remedium per naturam, vel per artem, non dirimit Matrimonium, si contrahatur: tamen malè facit homo contrahendo, quamdiu est in illo statu, nisi magna necessitas vel utilitas hoc requirat. An autem sit culpa gravis seu mortalis, non explicat hi Auctores.

Verum (inquit Sanchez sup.) in contrarium urget, nullam videri culpam, si gravi morbo laborans Matrimonium inceat, quamvis tunc reddere debitum nequeat. Quia lex Matrimonij obligat ad reddendum debitum instar præceptorum affirmativorum; nimirum semper, non tamen pro semper, sed salvâ incolumitate personæ, & temporibus commodis. At hic potest obligari ad reddendum tempore, quo fuerit potens. Deinde: quòd impotens ad tempus ad solvendum debitum pecuniarium, nullius culpæ reus est, si se ad solvendum obliget tempore, quo certus est se solvendo fore.

410. Arg. contra ex Sanchez.

Et idè existimo, nullam esse culpam ex natura rei, at posset esse ex ratione deceptionis conjugis potentis, quando diu duratura esset impotentia, & non ei detegeretur. Quia esset deceptio in qualitate valde necessaria, exponeretque alter incontinentiæ periculo: nec ipsi posset imputari non inquisivisse circa hoc, sicut imputatur, quando de alijs viri partibus non curat certior fieri. Quia aliæ possunt diligentiam præmissâ sciri; nec tenetur quisquam proprios defectus detegere: at defectus ille potentiae est occultus, & de eo nunquam inquiri solet. Hæc Sanchez.

Ipsè existimat, per se nullam esse culpam.

Quæ si vera sunt, etiam vera erit sententia Richardi & Astenfis, quæ solum docet, hominem, sic contrahentem, malè facere, sive hæc malitia oriatur ex natura rei; aut potius ex ratione deceptionis, quæ ut plurimum concomitatur tale Matrimonium, cum contrahentes supponant mutuam potentiam, etiam pro tempore, quo contrahunt; aut certè pro illo, quo obligat redditio debiti, adeò, ut si scirent impotentiam, nollent contrahere.

411. Potest esse culpa ratione deceptionis.

Et quamvis illa habitualis nolitio, non destruat consensum substantialem; equidem est signum manifestum deceptionis, quæ non potest non esse mala, cum quilibet habeat jus, ne ab altero decipiatur. Veluti si quis emeret equum ad certum usum; excusaresne venditorem à peccato, si equus ineptus foret ad talem usum

D d d 2

pro

pro nunc, futurus tamen utilis post multos annos?

412.
Declaratur.

Sic impræsentiarum, contrahitur Matrimonium ad usum conjugalem, & ex una parte datur corpus ex nunc aptum, excusare sine à peccato alteram partem, quæ tradit corpus pro nunc ineptum, post multos autem annos futurum aptum? Non dubito, quin merito conjux potens conquereretur se deceptum, si defectus potentia talis est, de quo nunquam solet inquiri, si autem solet inquiri, & ipse sibi confusus non inquisivit, jam non ab altero, sed à se ipso deceptus fuit & idèd nequit justè conqueri.

Quare gravi morbo laborans licet contrahat, non autem frigidus.

Cùm ergò solet inquiri corporalis sanitas, nulla videtur esse culpa, si gravi morbo laborans Matrimonium ineat, quàmvis tunc reddere debitum nequeat. De frigiditate verò & arctitudine non solet inquiri, & idèd aperienda sunt, quando sciuntur. De his autem defectibus loquuntur Richardus & Astenfis.

413.
Probatur sententia Richardi simili.

Præterea quæro: si quis emerit rem quampiam, nec esset solvendo pretium, nisi post aliquot annos, censentur quia non peccaret? Estimas fortè, quòd venditor non haberet justam causam conquerendi? Cur ergò non haberet justam causam conquerendi, qui dedit corpus suum potens ex nunc ad usum conjugalem, & accepit corpus pro nunc impotens, futurum potens solum post aliquot annos?

Non vides inæqualitatem hic inter datum & acceptum, non in qualitate aliqua merè accidentali, ut sunt divitiæ; sed in ipsa quasi materia contractus, quæ sunt corpora contrahentium apta ad generationem? Cur ergò talis contractus ex natura rei non sit illicitus? Vide quid dixeris. Certum est tutius fore, vel à contractu desistere, donec impotentia cessaverit, aut eam alteri parti indicare, & sic cùm sciente & volente contrahere.

414.
Quid si temporalis impotentia post contrahendum fiat perpetua.
Ratio dubitandi de valore, ex Dicastillo.

Sed quid, dicit aliquis, si hæc impotentia temporalis post contractum fiat perpetua, antequam tempus, quo debeat cessare, advenerit? Nunquid Matrimonium valuit, & validum perseveravit?

Ratio dubitandi est (inquit Dicastillo disp. 7. n. 439.) quia non videtur assignabile tempus, quo talis contrahens fuerit capax contrahendi, & transferendi dominium. Nam tempore, quo impotentia illa censebatur, & erat ex se temporalis, non potuit tradere jus ad usum pro illo tempore; tempore verò sequenti jam induta est causa perpetuæ impotentia, ut supponimus: ergò nunquam fuit, nec futura erat apta materia contractus Matrimonij: ergò vel à principio non fuit Matrimonium, vel solum contractus ille fuit conditionatus, expectans conditionis eventum.

415.
Eliditur, ex eod.

Ecce ratio dubitandi, propter quam hæc res videtur Dicastilloni sup. n. 440. aliquantulum difficilis. Interim n. 441. respondet, negando non esse assignabile tempus, quo talis contrahens fuerit capax contrahendi; & ad probationem dicit, falsum esse, quòd toto tempore, quo impotentia censebatur, & erat ex se temporalis,

non potuerit tradere jus corporis; quàmvis enim non tradiderit jus ad usum pro illo tempore, potuit tradere jus ad usum pro alio tempore, quo, quantum est ex se, natura habitura erat potentiam coeundi, quàmvis ex accidenti illam postea non habuerit. Ita prædictus Auctor.

Et idèd docet, hujusmodi Matrimonium à principio valere, eoque valore supposito, per superveniens impedimentum non dirimi. Eadem est nostra opinio. Equidem per superveniens impedimentum non dirimi, sup. longè latèque probavimus. Porro ab initio valere, probat Dicastillo sup. n. 440. ex cap. De illis, 9. de Despons. impub. ubi deciditur, Matrimonium impuberum valere, si adsit potentia coeundi cum minori ætate; ergò (inquit hic Auctor) tibi adest ætas idonea, non debet attendi potentia tunc actu existens, ut docet Sanchez lib. 7. disp. 104. n. 15.

Fateor, docet id Sanchez; sed nunquid audiendus? Hercule nonnulli oppositum inferunt ex isto jure, scilicet: Ergò qui generare nequit, quàmvis ætate sit pubes; dicitur impubes ad Matrimonium, atque ad illud ineptus. Sed de hoc infra suo loco. Ad præsentem doctrinam sufficit, quòd Matrimonium jure naturæ valeat, ubi non ad est ætas idonea, neque potentia coeundi.

Planè, inquis; sed hoc est quòd quæritur; an tale Matrimonium sit ab initio validum & absolutum; an verò tantum conditionale, seu an ejus valor pendeat ex eventu futuro potentia coeundi.

Scio, quòd hoc quærat: Sed unde probatur, quòd ab initio non sit validum & absolutum, eo salvo, ut vel exterius vel interius non sit addita dicta conditio? Jam sup. probavimus, posse dari absolutum dominium corporis ad usum aliquando futurum; quidni ergò id censetur dare, quæ cum temporali impotentia, sive defectu ætatis, sive ex alio impedimento extrinseco, contrahit, non addit aliquam conditionem?

Satis ergò censetur, quòd impotentia, quæ nunc adest, non sit perpetua, quin natura hujus individi talis ex se sit, ut seclusis extrinsecis accidentibus, contingentibusque casibus, habitura sit talem potentiam, ut ex nunc possit absolutum & validum contractum celebrare; & illa censetur materia capax hujus contractus, quia ex se & ex sua constitutione naturali, quam hic & nunc habet, nata est habere talem potentiam, etiamsi ex accidenti postea non habeat.

Alioqui etiam sequeretur, non valere Matrimonium in hoc casu, aut non valuisse, se fortè lo. ante adventum potentia ille moriatur. Ita argumentatur Dicastillo sup.

Sed credo ego, quòd Adversarij illam Consequentiam facile concederent; & omnino concedenda est, si reverà tale Matrimonium fuerit tantum conditionale, dependens ex eventu futura potentia coeundi: at hæc dependentia nullo jure, aut sufficienti ratione probatur, & idèd non est asserenda; sed firmiter tenendum, quòd Matrimonium, initum cum impotentia temporali, sive defectu ætatis in impuberibus, sive ex alio quocumque capite, quòd, inquam, jure naturali ab initio sit validum & absolutum,

416.
Docet hic Auctor, tale Matr. valere, per c. 9. de Despons. impub.

Sanchez

417.
Probatio est ratione.

Dicastillo

418.
Quid possit ei responderi ab Adversarijs.

Dico

Impotentia
temporalis
in impubere
dirimit iure
Ecclesiastico.
Quis im-
puber.

Dico consulto: Iure naturali; quia, ut habet sequens pars Conclusionis: Impotentia temporalis dirimit iure Ecclesiastico Matrimonium impuberis. Sed quis impuber? Puberes à pube sunt vocati, id est, à pudentia corporis nuncupati: quia hac loca primò lanuginem ducunt. Quidam tamen ex annis pubertatem existimant, id est, eum esse puberem, qui quatuordecim annos implevit, quamvis tardissimè pubescat. Certum autem est, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & generare jam potest. Ita ex Isidoro refertur c. 3. de Despons. impub.

C. 3. de
Despons.
impub.

419.
Expenditur
à Gloss. d.
cap. 3.

Ubi Glossa verb. Pudentia, explicat eam dicens: Id est pudore, quem patiebantur insipientes & inspecti in partibus sive membris pudendis.

Et verb. Ostendit, & generare, infert: Ergò pubertas ex vigore naturali, non ex annorum numero comprobatur: quod verum est quoad Matrimonium contrahendum, ut dixi inf. eod. De illis, 2. & cap. ult. ubi malitia supplet aetatem. Ex quibus etiam probatur, quòd Matrimonium consideratur ex pubertate tantum, & non ex annorum numero: quoad tutelam vel curam aetas annorum tantum consideratur: Insit. Quibus modis fin. tut. in principio: sed quoad Matrimonium bene inspicitur mulier, & etiam vir, an sint apti ad Matrimonium.

420.
Hanc Gloss.
perperam
videtur in-
tellexisse
Sanctinus.

Hanc Glossam perperam intellexisse videtur Sanchius sup. disp. 104. ubi n. 1. sic ait: Constat, aetatem requisitam ad Matrimonium validè ineundum, esse pubertatem, tempè annum 12: in foemina, in viro autem annum 14. Quæ aetas ita à Canonibus definitur, quòd tunc præsumantur habiles ad copulam, & ad consensum conjugalem: ut constat ex cap. Puberes, de Despons. impub. ubi hoc notat Glossa fin. ab omnibus recepta. Et quia in hac aetate advenit pubertas. Hæc ille:

Fateor ego, in hac aetate communiter advenire pubertatem: sed quòd hæc aetas ita à Canonibus definiatur, quòd tunc præsumantur habiles ad copulam, & ad consensum conjugalem, non video quomodo constet ex cap. Puberes, aut ubi Gloss. finalis id notet:

421.
Ostenditur
ex Summa-
rio cap.

Summarium d. cap. sic sonat: Puberes sunt quoad Matrimonium, qui ex habitu corporis concipere & generare possunt. Et Gloss. exposit. casus in fine; inquit: Nota, quòd in Matrimonio contrahendo non debet considerari tempus; sed utrum sit talis, qui generare vel concipere possit, tam in masculo, quam in foemina. Si in Matrimonio non debet considerari tempus: ergò videtur, quòd, secundum Glossam, ex tempore non debeat præsumi habitus ad Matrimonium: Saltem quòd debeat præsumi, nec ibi, nec alibi notat Gloss.

Et ex ipsa
Glossa.

Audite ipsam ibidem verb. Tardissimè: Quid si iste qui jam complevit 14. annos, talis appareat; quòd nullo modo possit generare, & contrahat, numquid tenet Matrimonium? Dicunt quidam, quòd tenet Matrimonium; contrarium credo; quia nec est pubes; ut inf. dicitur, nec in eo reperiuntur tria bona Matrimonij, quæ sunt fides, proles, & Sacramentum, 27. q. 2. Omne. Itaque iste non est talis; qui possit habere prolem. Sed de hac difficultate infra latius agetur.

Quod hic attinet, legitima aetas in foemina est annus 12. in viro annus 14. De foemina colligitur ex cap. Continebatur, 6. de Despons. impub. ibi: Si autem fuerit aetati (nubili) proxima, ut in undecimo vel circa duodecimum annum, &c. De viro constat ex cap. Attestationes, 10. eod. ibi: Consultationi tuae taliter respondemus, quòd si mulier per idoneos testes probare nequiverit, quòd post decimum quartum annum aetatis suæ, vel circa finem decimi quarti anni, prædictus juvenis consensisset in eam, ab ipso juramento recepto, quòd postquam ad legitimam aetatem pervenit, ipsam habere non consensit uxorem: ab impetitione mulieris eum potes & debes absolvere: & ad alia vota utrique dare licentiam transeundi.

422.
Legitima
aetas in fo-
mina est
annus 12.
in viro 14.
ex cap. 6.
de Despons.
impub. &
cap. 10. eod.

Ubi, ut vides, Matrimonium initum antè legitimum aetatem declaratur irritum, seu potius ab Ecclesia irritatur. Ut etiam cap. seq. eod. ibi: Cum autem dictus puer nondum ad decimum quartum annum pervenerit, nec ad eandem carnaliter accessum habuerit: Discretionem tuam taliter respondemus, quòd si puella communita, ut donec compleat idem puer annum decimum quartum expectet, non duxerit expectandum, ei secundum ea, quæ proposita sunt, accipiendi alium virum liberam tribuas facultatem.

423.
Item cap.
11.

Accedat cap. fin. eod. ibi: Respondemus: quòd si puella nubilis non erat aetatis, cum sæpè factus vir desponsavit eandem, & aetatem in ea prudentia non supplebat, proculdubio inter eos non conjugium, sed sponsalia contracta fuerunt, quamvis ab ipso viro eundem fuerit subarrhata.

Et cap. fin.

Ubi Gloss. verb. Nubilis, inquit: Nota, nubilis aetas in viro est decimus quartus annus, in foemina duodecimus. Et ita si non fuit talis, non fuit Matrimonium inter eos, sed sponsalia tantum, nisi malitia suppleret aetatem.

Tandem cap. un. de Despons. impub. in 6. Bonif. VIII. ait: Idem quòdque si pubes & impubes, vel duo impuberes non proximi pubertati, & in quibus aetatem malitia non supplebat, per verba contraxerint de presenti: sponsalia enim illa, qua juris interpretatione tantum fuerunt sponsalia de futuro (licet verba consensum exprimentia de presenti haberent; & Matrimonium contrahere intenderent contrahentes) per adventum pubertatis in Matrimonium non transeunt de presenti: nec Matrimonium (quòd ut Matrimonium aetate non tenuit prohibente) per lapsum dicti temporis convalescit &c. Proinde de invaliditate hujusmodi Matrimonij non est relictus dubitandi locus, quamvis disputari possit de jure, ex quo ea oritur.

424.
Matrimo-
nium impu-
berum est
irritum, est
c. unico de
Despons. im-
pub. in 6.

Quibusdam videtur, quòd ex jure naturæ. Primò; quia cum nemo ad impossibile obligare valeat, lex naturæ postulat ad valorem traditionis, ut se tradens potestatem se tradedi habeat. At puer antè pubertatem caret potentia ad copulam; jure ergò naturæ est incapax, ut tradat potestatem sui corporis ad copulam conjugalem, in qua traditione essentia Matrimonij consistit. Sic illi.

Probation
quòd etiam
jure naturæ

Sed huic argumento satis, ut arbitror, superius fuit satisfactum; unde pertranseo, & aliud propono, quòd Adversarij desumunt ex cap. Quod sedem, 2. de Frig. ubi Alex. III. Ambian. Epif. rescribit in hæc verba: Sicut puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus conjugio: sic qui

425.
Alia proba-
tio ex c. 2.
de Frig.

impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda Matrimonia reputantur.

Hic exigitur ad valorem Matrimonij, potentia coeundi. Et videtur loqui textus de requisito jure naturali. Nam inde colligunt Auctores, impotentiam coeundi esse impedimentum jure naturæ dirimens Matrimonium.

426.
Lequitur d.
cap. de im-
potentia
perpetua.

Respondetur, & textum & Auctores loqui de impotentia perpetua. Audi Gloss. verb. Impotentes: Hæc ratione videtur, quod senes, qui a naturali calore defecerunt, contrahere non possunt: sed contrarium est verum, Cod. de Nuptijs, Sancimus; 27. q. 1. Nuptiarum: quia in senibus dicitur esse legis obsequium, & humanitatis solatium, ut ibi, & 31. q. 1. Aperiant, & cap. Quod si dormierit. Sed hic non loquitur de tali impotentia; sed de eo, qui scetus est, & qui perpetuo impotens est: sed senes aliquando aliquo beneficio moventur.

Obiectio
soluitur.

Contra, inquis; puer non est perpetuo impotens: ergo non valet ea æquiparatio. Respondetur: æquiparatio non debet semper esse in omnibus: hic autem est æquiparatio in impedimento dirimente; quamvis sit dispar ratio. in ejus qualitate, quod unum sit jure naturalis, alterum juris dumtaxat Ecclesiastici.

427.
Terium
arg. Advor-
sariorum ex
e. 2. de Des-
pons. impub.

Tertiò argumentantur Adversarij ex cap. 2. de Despons. impub. sequentis tenoris: Vbi non est consensus: & infra: Distinctius inhibemus, ne aliqui, quorum uterque, vel alter, ad ætatem legibus, vel canonibus determinatam, non pervenerit, conjungantur. Ubi textus præmittit illa verba: Vbi non est consensus, quasi sentiens antè pubertatem deficere consensum, ad Matrimonium sufficientem, & idè esse irritum. At quando defectu consensûs irritatur, est jure naturæ irritum.

Resp. Na-
varri.

Respondet Navar. lib. 4. Consil. in 2. edit. tit. de Despons. impub. Consil. 5. n. 3. quod Greg. IX. non posuit clausulam illam integram: Vbi non est consensus, non est conjugium; sed solum posuit initium: scilicet: Vbi non est consensus &c. ad opportunitatem allegandi, ut sæpissimè fecit in compilatione libri Decretalium: & quod omisit residuum, ad denotandum, quod id non erat verum in omnibus impuberibus, sed solum in infantibus, & alijs, qui non sunt doli & consilij capaces.

428.
Confirmatur.

Ad quod facit; quod licet Antonius Augustinus non ponat in initio cap. illam clausulam, ponit tamen postea in sua nota, desumptam ex Nicolao, quem Gratianus citat 30. q. 2. c. 1. Ex quo patet quod Greg. IX. noluit, ut illa integre reponeretur in suo libro Decretalium. Hæc ille.

Et n. 4. benè notat; quod Nicol. Papa relatus à Gratiano sup. ex illa clausula integra: Vbi non est consensus, non est conjugium, solum infert quod pueri in cunabulis existentes non possunt contrahere Matrimonium; nec contractum pro eis à parentibus eorum valere, & ita mens ejus fuit, dicere, quod consensus infantilis non sufficit, quod Omnes fatentur. Ita Navar.

Pueri in
cunabulis
existentes
non possunt

Hæc sunt verba Nicolai, à Grat. sup. relati: Vbi non est consensus utriusque, non est conjugium. Ergo qui pueris datus puellas in cunabulis & con-

verso, nihil faciunt, nisi uterque puerorum, postquam contrahere venerint ad annos discretionis, consentiat, etiam si pater & mater hoc voluerint & fecerint.

Ultimò obijciunt Adversarij, quod habet Navar. sup. in fine consilij: Refertur Greg. XIII. vltimum die 13. April. 1580. respondisse, Sedem Apostolicam ob hoc non esse interpellandam; cum, si desit discretio, vel potentia consummandi Matrimonium, Sedes Apostolica nihil possit. Quod si neutrum deesse cognoverit, Ordinarius poterit (si causa, qua narrantur, sint vera) suo jure dictam licentiam concedere. Possit autem Pontifex dispensare cum impuberibus, quibus deest potentia consummandi Matrimonium, si hoc impedimentum foret juris tantum Ecclesiastici.

Respondet Sanchez sup. n. 13. in fine: Scilicet sum esse, non facile solere dispensare. Alioquin Sedem Apostolicam aliquando dispensasse cum impuberibus, refert Navar. sup. in principio consilij dicens: Beatissime Pater; interrogatus heri à S. V. an viderim dispensationem antè hæc à Sacrosancta Sede Apostolica datam aliquibus impuberibus, ad contrahendum Matrimonium, respondi, me non vidisse: sed postea sub noctem didici, quod felic. record. Pius V. ejus acta S. V. præter serè omnium successorum morem, raro & mirabili exemplo libenter solet imitari in iis, quæ jure sustineri possunt, & in alijs ad viam juris redigere, dispensavit per suum Legatum & Commissarium Romanum in Hispania in quodam simili casu illius nationis. Hæc Navar.

Sed & jus commune suffragatur huic dispensationi, non solum à Pontifice, verum etiam ab Episcopo dandæ, ut Multi putant. Rogas: quod sit illud jus? Respondeo: cap. 2. de Despons. impub. ubi verbis sup. allegatis, in quibus prohibetur Matrimonium impuberis, continuo subditur: Nisi forte, aliqua urgentissima necessitate interveniente, utpotè pro bono pacis, talis conjunctio toleretur.

Et ne quis dicat (inquit Navar. sup. consil. Navar. 4. n. 10.) cap. istud loqui de sponsalibus tantum, consideret Glossam, & antè illam Innocentium intelligere illum textum de conjunctione tam Matrimonij, quam sponsalium, & quod Panormitanus ibi probat irrefragabilibus argumentis, potius intelligendum esse de Matrimonio, quam de sponsalibus. Sic ille.

Gloss. ita exponit casum d. cap. Dicitur hic, quod aliqui, quorum uterque vel alter ad legitimam ætatem ad Matrimonium non pervenerit, conjugium non debent, nisi forte aliqua justâ causâ interveniente, ut puta pro bono pacis: cujus contrarium fuit causa hujus prohibitionis: puta, contraherent aliqui in minori ætate, cum ad ætatem legitimam perveniebant, displicebat alteri, & sic non contraherent, propter quod scandalum & odium inter parentes oriebatur.

Ubi manifestè loquitur de sponsalibus: nam primò dicit: Contraherent, scilicet sponsalia, & postea ait: Non contraherent, scilicet Matrimonium. Ergo intelligit hæc textum de prohibitione sponsalium, nisi justâ causâ interveniente.

Sed

432. Sed nunquid de sponsalibus tantum? Minime. Nam verb. Canonibus, assignat ætatem legitimam tam ad Matrimonium, quam ad sponsalia, dicens: *Etas ad Matrimonium contrahendum, tam secundum leges, quam secundum Canones, est 12. annorum in femina, ff. de Rit. nupt. Minorem, & inf. eod. Continebatur. In viro 14. annorum, inf. eod. Attestationes. Quantum ad sponsalia etas. 7. ann.* Ad quid assignaret ætatem legitimam ad Matrimonium, si putasset in eo cap. de solis sponsalibus agi?

Hinc verb. *Conjungantur*, ait: *Matrimonialiter; quia consentire non possunt, inf. de Frigid. Quod Sedem. Vel intellige, quantum ad sponsalia, & ideo prohibentur, quia sæpe mutant postea voluntatem; unde propterea oritur discordia inter ipsos, & divertentes consanguineis copulantur, quod esse non potest.* Igitur secundum Glossam intelligitur ille textus de conjunctione tam Matrimonij, quam sponsalium.

433. Verum hic intellectus, quamvis communis, non placet Panormitano hic: Primò, inquit, quia textus dicit: *Non jungantur*: sed per sponsalia non fit conjunctio, sed promissio conjunctionis futuræ, facit 30. q. 5. *Nostrates.* Item; supposito, quòd hoc verbum possit aptari ad sponsalia, ex alio cap. non procedit communis intellectus, quoniam textus iste prohibet, antequam uterque perveniat ad ætatem Canonibus determinatam; sed post septennium, respectu sponsaliorum, pervenerunt ad legitimam ætatem: ergò licitè contrahunt sponsalia. Unde intelligo istum textum strictè, quando impuberes ambo vel alter contrahunt Matrimonium, & volunt intendere copulæ carnali: talis enim conjunctio non est permittenda per Ecclesiam, ne postmodum dubitetur de validitate Matrimonij. Ita Panormitanus.

434. Ut ut sit de sponsalibus, constat, d. textum intelligi posse de Matrimonio. Quo intellectu supposito, videtur ex eo consecutaneum, saltem Pontificem posse dispensare in Matrimonio impuberum: etenim post prohibitionem sequitur: *Nisi forte &c. pro bono pacis talis conjunctio toleretur.* Ubi Gloss. verb. *Pacis*, ait: *Nota pro bono pacis admittendum, quod alias prohiberetur. 3. q. 6.* Hoc quippè. *Vnde versus:*

Pax ut servetur, moderamen juris habetur.

Non dicit Gloss. permittendum, sed: *Admittendum*, quòd significet, præfatum cap. intelligendum esse de tolerantia approbativa. Verbum, *Tolerare* (inquit Navar. sup. consil. 5. n. 5.) est generale, & significat, ferre, pati, & sustinere, secundum omnes latinè callentes, & ita est genus ad patientiam & sufferentiam bonorum & malorum, juxta illud Terentij: *Vna tecum bona, malaq. tolerabimus.*

435. Unde duplex est tolerantia; altera, per quam actus approbatur tamquam bonus: altera per quam actus non approbatur, sed relinquitur impunitus, juxta Glossam celebrem & receptam in cap. *Denique*, dist. 14.

De priorè approbativa loquitur cap. *Si quando*, de Rescriptis, quatenus habet, Papam pa-

tienter sustinere, ut ab ejus mandato rationabiliter supplicetur. Et in 1. *Quasitum*, ff. de Hæred. instit. sententia bona appellatur tolerabilissima. Et in cap. *Tolerabilis*, 32. q. 5. patientia malorum poenæ, per quam vitatur consensus in peccato, dicitur tolerabilis & toleranda; & tamen actus ille toleratus est optimus.

De posteriori, quâ non approbatur actus, sed tantum relinquitur impunitus, loquitur præfatum cap. *Denique*, & cap. *Cum jam dudum*, de Præbendis. Hæc ille.

A quo si petas, de qua approbatione d. cap. 2. de Despons. impub. sit intelligendum, confestim respondet, de tolerantia priorè approbativa. Tum (inquit) quia in dubio verba in meliorem partem sunt intelligenda. Tum; quia sancta Sedes Apostolica approbavit Matrimonia contracta inter impuberes in casu cap. *Continebatur*, de Despons. impub. & cap. fin. de Eo qui cognovit &c. secutâ copulâ carnali, non tamquam contracta per copulam carnalem, quia illa non facit Matrimonium, sed à tempore, quo illa fuerunt contracta per verba de præsentibus, per quæ Matrimonium contrahitur. Hæc ille.

Sed tu Lector nota, in casu cap. *Continebatur*, Sedem Apostolicam non approbasse Matrimonia contracta inter quoslibet impuberes, sed de tantum inter illos, qui erant proximi ætati, & in quibus malitia supplebat ætatem; etenim hæc sunt verba textus: *Si autem fuerit etati proxima, ut in undecimo, vel circa duodecimum annum, & cum suo assensu desponsata, & cognita, ab eodem viro separari non debet: præsertim cum parentes ejus, ipsam fuisse etatis legitima faterentur.*

Confimiliter in d. cap. fin. agitur de impuberibus, in quibus malitia supplebat ætatem, ut patet ex ejus principio: *Iordana mulieris petitio qui cognovit continebat, quòd I. laicus cum ipsa, quæ nondum decimum etatis sue annum compleverat, per verba de futuro contraxit: & ea infra ejusdem anni spatium carnaliter cognita &c.*

Ubi Gloss. in expositione casus: *Nota*, inquit, quòd malitia supplet ætatem. Et verbo: *Carnaliter cognita*, ait: *Et sic statim fuit Matrimonium, malitiâ supplente etatem.* Statim, inquam, tamquam contractum per copulam carnalem: quia illa, post contractum per verba de futuro, facit Matrimonium præsumptum cap. *Is qui*, de Sponsal. & alibi.

Unde patet error Navarri sup. dum ait: d. cap. fin. Pontificem approbasse Matrimonium impuberum, secutâ copulâ carnali, non tamquam contractum per copulam carnalem, sed à tempore, quo illud fuit contractum per verba de præsentibus: quippè in d. cap. tantum fit mentio verborum de futuro.

Cæterum hæc non est quæstio nostra; an supplente malitiâ ætatem, Pontifex possit dispensare in Matrimonio impuberum; clarum enim est, ut statim videbimus, quòd per jus commune tale Matrimonium valeat, dummodò pubertati sint proximi; sed an Pontifex possit dispensare, malitiâ non supplente ætatem, sive existente impotentia ad Matrimonium pro nunc consum-

Exemplum posterioris.

436. De tolerantia approbativa intelligit Navarra d. c. 2.

Non favor est cap. Continebatur de Despons. impub.

437. Neque cap. fin. de Eo qui cognovit &c.

438. Arguitur Navar. de errore.

Pontifex potest dispensare in Matrim. impuberum.

consum-

consummandum. Et ex hypothesi, quod impotentia temporalis sit impedimentum dumtaxat Ecclesiasticum, responsio affirmativa est pervia; modò impuberes rationis capaces sint; sicut potest in quolibet alio jure humano dispensare. Sed neque d. cap. 2. de Despons. impub. ullam facit mentionem malitiæ suppletis ætatem, & ideò eam non requirimus, ut pro bono pacis possit tolerari Matrimonium impuberum;

439.
An etiam
Episcopus.

Sed à quo, inquis; poterit tolerari? Nunquid etiam ab Episcopo? Ita Aliqui videntur sentire. Quia quoties in aliquo textu permittitur dispensatio, nec explicatur, cui, intelligitur concessa Episcopo; nisi textus ipsis Episcopis imponeret legem.

Parti affir-
mans proba-
tur ex San-
chez.

Hæc est communissima sententia, quam docet Sanchez lib. 8. disp. 9. n. 1. & breviter probatur; quia cum verba debeant aliquid operari, cap. Si Papa, de Privil. in 6. nec dubium sit, posse Pontificem in eo Decreto dispensare, aut, si ab ipso dispensetur, nullam contrahit culpam, aut poenam à contraveniente incurri; censentur ea verba intelligi, ut permittant Episcopo dispensare, vel, nisi ab Episcopo dispensetur, ne frustranea sit. Præsertim cum potestas dispensandi sit favorabilis, adeoque latè interpretanda.

Cum ergò d. cap. 2. de Despons. impub. videatur concedi dispensatio ob urgentissimam necessitatem boni pacis, poterit Episcopus tunc dispensare. Et quavis (inquit Sanchez lib. 7. disp. 104. n. 12.) difficultate hoc non careat, cenfeo satis probabile esse, in eo casu urgentissimæ necessitatis posse Episcopum.

440.
Videtur
Auctoris.

Interrogas: quid ego sentiam? Dico: si d. cap. 2. loquitur in casu, quo malitia supplet ætatem, sicut videntur Aliqui velle, non probat Pontificem posse dispensare, multò minùs Episcopum, in casu, quo malitia non supplet ætatem, de quo hic tractamus, tæ sup. adhuc insinuavi. Sin autem de hoc casu loquatur, quod ego puto, & statim probabo, assero, non solum Pontificem, sed etiam Episcopum posse dispensare. Ducor ratione superius allatâ.

An d. cap.
2. loquitur
in casu quo
malitia sup-
plet ætatem.

Quòd autem de hoc casu loquatur, probo; quia dum malitia supplet ætatem, nullo jure illicitum est contrahere, vel assignetur tale jus.

Si dixeris: præfatum cap. 2. Contrà: impuberes in quibus malitia prævenit ætatem, jam pervenerunt ad ætatem legibus vel Canonibus determinatam; nam malitia supplet defectum ætatis. Jam autem d. cap. loquitur de illis, qui non pervenerunt ad eam ætatem.

441.
Videtur
quod non.

Urget: textus loquitur de certo numero annorum. Respondeo: quid tum? Hoc ideò factum fuit; quia communiter malitia non supplet ætatem; unde ea ante hunc numerum annorum non præsumitur; atque adeo afferenti incumbit probatio, & nisi de ea moraliter certò constet, peccat sic contrahendo, seclusâ dispensatione; quia lex prohibens est in possessione, ac proinde in dubio seu pari causâ obligat. Quando autem certò constat de malitia, præsumptio legis cedere debet veritati, sicut in valido, sic etiam in Matrimonio licito; cum ergò

fit Matrimonium validum, estò numerus annorum non sit completus, ut statim videbimus, quid ni etiam sit licitum? Expectabo à Doctoribus responsum. Interea subscribo:

CONCLUSIO IX.

Ad valorem Matrimonij probabiliter sufficit, diem ultimum ætatis esse inceptum. Quin & malitia supplet ætatem.

ATatem, legibus & Canonibus determinatam, ad validè contrahendū Matrimonium, ut puta 12. annorum in femina, in viro autè 14. annorum, ut patet ex præced. Concluf. hanc, inquam, ætatem debere esse completam, satis colligitur ex iuribus, superius allegatis, cap. Continebatur, de Despons. impub. ibi: Si autem fuerit ætatis proxima..... & cognita ab eodem viro &c. Ad quid hæc cognitio ponderatū, si sufficiat ætas proxima? Igitur exigitur, per se loquendo, ætas completa.

Idemque non obscure significatur cap. Attestationes, eod. ibi: Quod si mulier per idoneos testes probare nequiverit, quòd post decimum quartum annum ætatis suæ, vel circa finem decimi quarti anni prædictus juvenis consensisset in eam.

Accedat cap. Ex litteris, eod. ibi: Cum autem dicitur puer nondum ad decimum quartum annum pervenerit, nec ad eandem carnaliter accessum habuerit, discretionem tuam taliter respondemus, quòd si puella communita, ut, donec compleat idem puer annum decimum quartum, expectet &c. Quid evidentius dici poterit?

Hinc cap. fin. eod. proposito casu de puella, quæ dicebatur habuisse circiter 12. annos dum desponsaretur viro, deciditur Matrimonium non valuisse, nisi malitia suppleret ætatem, ibi: Respondemus, quòd si puella nubilus non erat ætatis, cum sæpè factus vir desponsavit eandem, & ætatem in ea prudentia non supplebat, procul dubio inter eos non Matrimonium, sed sponsalia contracta fuerunt.

Ubi Gloss. verb. Circiter, ait: Ad modicam quantitatem refertur hæc dicitio: Circiter, & consimiles. Sentit ergò textus, non valere Matrimonium femina, cui modicum tempus ad duodecimum annum completum deficit, nisi malitia ætatem suppleat. Et ita (inquit Sanchez lib. 7. disp. 104. n. 1.) fatentur universi Doctores in textibus allegatis.

Numquid etiam omnes fatentur, sufficere ultimum diem esse inceptum? Attendite Basil. Pontium lib. 7. cap. 65. n. 1. In dubio, inquit, an præfinitum tempus completum sit, inhabiles judicabit Ecclesia, etiam si exigua temporis distantia sit. Neque enim hic locum habet illa regula: Quod parum distat. Sicut neque in alijs, in quibus jus præfinitum tempus exigit, ut in anno probationis Religiosorum, & in ætate ad Ordines: si enim vel unus dies aut hora desideretur, vitiat factum: cum enim jus præfinitat tempus, exigatque illud esse completum, nisi malitia suppleat, non est locus paucorum dierum supplemento. Quòd si illa suppleat, parum refert,

442.
Requirunt
ad Matr.
ætatis com-
pletam, cu. 6.
de disp.
impub.

Item cap.
10.

Et 11. ubi.

443.
Probatur etiam
ex cap.
fin. eod.

Sanchez.

444.
An sufficiat
ultimum
diem esse in-
ceptum.